

Evangéliumi parabolák – Hermeneutikai kihívások

Horváth Imre

Pécsi Tudományegyetem – Narratológiai Kutatócsoport, Pécs

Bevezetés

Az evangéliumi parabolák képi világának felfedezése

A bibliai példabeszéd fogalmán általában olyan jellegzetes beszédmód alkalmazását értjük, amely az üdvtörténeti tanítást összefoglaló üzeneteket a képszerűség eszközeivel, hasonlatokkal, parabolákkal szemlélteti. A görög *parabolé* – ókori retorikai beszédalakzatot leíró – kifejezés eredeti, a héber *mašal* fogalmköréhez tartozó jelentése arra utal, hogy az összehasonlítás céljából eltérő dolgokat, minőségeket egymás mellé helyeztek.

Az evangéliumokban a *parabolé* széles jelentésmezővel rendelkezik, a kifejezés felöleli a szólások, példázatok, hasonlatok, metaforák, allegóriák és a zárt narratívaként megjelenő példabeszédek fogalmát.

Adolf Jülicher monumentális munkájában a jézusi példabeszédeket beszédmódjuk alapján az allegória, a parabola, illetve a példázat (az elbeszélésbe szőtt példázat [*Beispielersählung*]) típusába sorolta, megteremtve ezzel azokat az alapelveket, melyekkel a kutatás a 20. században az újszövetségi szövegegységek képi beszédmódja felé fordult (Jülicher 1910: 28–115).

A bibliai narratívák allegorikus értelmezése (illetve a szövegeket kizárólag a szakralitás nézőpontjából szemlélő kiindulópont) kétségkívül Jülicher munkássága nyomán szorult fokozatosan háttérbe. A parabolé ókori retorikai fogalmára alapozva Adolf Jülicher az újszövetségi példázatok narratív egységeit moralizáló történetekként szemlélte, melyek nem rendelkeznek allegorikus jelleggel. A parabolák meghatározó szövegszervező elveként a kép (*Bild*) és a valóság rész, valóságdarab (*Sache*) viszonyát tételezte, s hangsúlyozta, hogy a parabolának egyetlen hasonlítási pontja (*punctum comparationis*) létezik. Az elbeszélés világában található elemek (helyszínek, cselekedetek, szereplők) a szöveg nyitottsága miatt (és nem a textuson kívül vagy allegóriaként) nyerik el hitbeli döntésre szólító funkciójukat (Jülicher 1910: 98).

A szinoptikus evangéliumok képi beszédformáit megközelítő egzegézis kérdésfelvetéseire (legalábbis német nyelvterületen) a Julius Wellhausen és Rudolf Bultmann nyomán alkalmazott hagyomány- és formatörténeti, valamint egzisztencialista kiindulópontok gyakoroltak hatást, és az evangéliumok irodalmi formával bíró szövegegységeire már nem irányult kellő figyelem.

A 20. század utolsó harmada az evangéliumi példabeszédek szövegvilágára irányuló kutatás új fejezetét eredményezte. Az 1970-es évektől egyre nagyobb számban láttak napvilágot olyan tanulmányok, illetve kézikönyvek, melyek a parabolákat jelző textusok nyelvi megformálását, az irodalmi eszközök használatát a teológiai üzenet valódi rétegének felfejtéséhez segítséget nyújtó elemek tudatos alkalmazásaként értelmezik.

A vallási kijelentéseket tartalmazó nyelv analízise, a kanonizált szövegek retorikai jellemzőinek vizsgálata immár az irodalomtudomány és a teológiai egzegézis párbeszédének kezdetét jelezte. Amennyiben rekonstruáljuk, hogy a kanonizált szövegeken belül hogyan alakultak át zárt korpuszok, az eltérő olvasatok nyomán hogyan keletkeztek (a szöveg igazi dinamizmusát felmutató) új interpretációs síkokat rejtő egységek, nyilvánvalóvá válik, hogy az írás egyfajta független, a megújulás lehetőségét hordozó létezését biztosít a szövegnek. Mindemellett azt a különleges viszonyt is figyelembe kell vennünk, amely a bibliai textus és a mindenkor élő közösség kapcsolatából fakad. A szövegek rögzítése (a megnevezés aktusa) és a befogadás (az

(újra) olvasás, az érzékelhetővé vált alak szemlélésének (*Schau der Gestalt*) aktusa a bibliai irodalom markáns műfajaiban megjelenő szövegegységeket „képlekenységük”, dinamizmusuk varázsában mutatja fel (Balthasar 2004: 7).

A hagyomány- illetve formatörténeti kiindulópontú egzegetikai elemzések mellett a kutatók immár figyelmet fordítottak a parabolák szerkezeti összefüggéseinek, szövegkompozíciójának, valamint a narratív textusok figurális jellegének vizsgálatára.

A bibliai szövegegységekben jelentős súlyt képviselő elbeszélő formák – különösen a 20. század utolsó harmadától – immár hermeneutikai, fikcióelméleti, narratológiai szempontból is megközelíthető textusokként jelennek meg a kutatók előtt. A szinoptikus hagyomány narratív megszólalási módja, *eseményyszerűséget* hangsúlyozó jellege (illetve e kiindulópont meghatározó súlya) a szigorúan teológiai módszertani diszciplínákban gondolkodó egzegetika számára is egyértelmű állásfoglalást követel.

1. Szöveg- és befogadáselméleti kiindulópontok

Narratológiai szempontból a szinoptikus hagyomány szövegegységeiben megjelenő eseményyszerűség a szerzők ikonikus teológiai reflexióinak rögzítését szolgálja.

A krisztológiai tanítás a szöveg képi síkja mögött húzódik, így az implicit olvasó a drámai eseménysor, a figurális nyelv és a teológiai mondanivaló sajátos kölcsönhatásával szembesülhet (Thomka 2010: 15).

Az evangéliumi szerzők által rögzített eseményreprezentáció természetesen nem vonatkoztatható „tapasztalati tudásunkra mint kontextusra”. A drámai cselekmény során a befogadó előtt nem csupán egy meghatározott kép jelentése, hanem sokkal inkább a jelek egymásra vonatkoztatható utalásrendszerének világa bontakozik ki (Anderegg 1998: 45–46).

Bár a szinoptikus hagyomány a parabolák világában (is) változatos, egymástól eltérő beszédmódokat alkalmaz, a szövegrészekben viszonylag egyértelműen tetten érhető az eseményekről szóló tudósítás archaikus szövegalkotói szemlélete. Az ószövetségi beszédmóddal rokon felfogás középpontjában a perikópa, az önmagában zárt, didaktikusan lekerekített elbeszélésegség áll. A perikópa eseményszerűsége egy szóbeli hagyományban fennmaradt, továbbörökített, átformált (vagy fikcionális) cselekedet és a vele kapcsolatos hittartalom reprezentációjaként szemlélhető. Az írásban rögzített egyszerű szövegforma nem biografikus, adatszerű hitelességre törekvő történeti érdeklődéssel tekint vissza tettekre, a textus a hittartalom felmutatására irányuló szándék erejét tükrözi. A szöveg narratív kontinuitása mellett látszólag indokolatlan váltások kerekítik egészé a teológiai kiindulópontokból építkező szövegrészt.

Meglátásunk szerint a parabolák szövegegységére is érvényes narratológiai jellemzőkként említhetjük a következő szövegkompozíciós kritériumokat:

- az idő- és térviszonyok meghatározását reprezentáló jelsorok jelenlétét,
- a meghatározó fogalmakat, domináns kifejezéseket, kapcsolódási pontokat kijelölő szavak jelenlétét,
- a dramatikus jelenetben megörökített eseménnyel való azonosulás lehetőségét felkínáló jelölők alkalmazását,
- valamint a szövegrész – irodalmi szempontból – talán legfontosabb jellemzőjét, a szerző képi világát megjelenítő formanyelvet (Sternberg 1985: 10–17).

2. Krisztológiai tartalmak metaforikus keretben

Az evangéliumi parabolák képi világának leginkább megragadható példáit azok az esetek jelentik, amikor két, jelentéstani szempontból eltérő területet képviselő nyelvi elem között létesül metaforikus kapcsolat.

Arisztotelész *Poétikája* a metaforát „nemfogalomként”, tehát a trópusok bármely fajtájának leírására alkalmas kategóriaként értelmezi. A *Poétika* alapján metaforaként értelmezhetünk mindent, amennyiben nem a saját nevével nevezzük meg.

„Metafora a szó más jelentésre való áttétele, mégpedig vagy a nemről a fajra, vagy a fajról a nemre, vagy a fajról a fajra, vagy pedig analógia alapján” (Arisztotelész 1994: 21).

Arisztotelész a trópusként értelmezett különböző metaforákat nem tekintette egyenrangú szóképeknek, a *Rétorika* egyértelműen arra utal, hogy a filozófus a legerősebb hatást kiváltó képnek az analógia alapján létesülő metaforát tartotta (Arisztotelész 1999: 14).

Paul Ricoeur a metafora meghatározásával kapcsolatos arisztotelészi utalások nyomán a következő gondolatokat emeli ki:

„A metafora olyasvalami, ami névszóval történik meg. [...] A metafora meghatározása mozgást kifejező szavakkal történik: egy adott szó epiphoráját Arisztotelész egyfajta elmozdulásként írja le. [...] A metafora egy olyan névszó áttétele, amelyet Arisztotelész idegenszerűnek (*allogriosz*) nevez, azaz, amelyik 'valami mást jelöl' (1457b), 'valahová máshová tartozik' (1457b. 31). Ez a jelző a 'közönséggel', a 'közhasználatúval' áll szemben (*kürion*)” (Ricoeur 2006: 27–30).

Ricoeur – a *Poétika* alapján megfogalmazott – a metaforakutatás meghatározó kérdésfelvetéseire irányuló kiindulópontjait a következőképpen összegzi:

„[A] metafora egyfajta kölcsönzés; [...] a kölcsönvett jelentés szemben áll a tulajdonképpeni – a bizonyos szavakhoz eredetileg is hozzátartozó – jelentéssel; [...] akkor folyamodunk a metaforákhoz, ha valamilyen szemantikai űrt kell betöltenünk; [...] a kölcsönvett szó a hiányzó tulajdonképpeni szót helyettesíti, már ha az egyáltalán létezik” (Ricoeur 2006: 28–29).

Kenneth Burke az alapvető trópusok értelmezésére, elkülönítésére irányuló tanulmányában nem stilisztikai, illetve retorikai kiindulópontok alapján vizsgálja a szóképek fogalmát. Ismeretelméleti megközelítése a metafora szerepét az „igazság leírásának” jellegzetes, „más perspektívából való” szemléletében jelöli ki (Burke 1997: 46–57).

Az általános kiindulópont szerint a metafora szerkezeti szempontból két meghatározó összetevőből épül fel, ám az alapelemek megnevezése a kutatók körében meglehetősen nagy eltéréseket mutat.

Ivor A. Richards az „alap (*tenor*) és a hordozó (*vehicle*)” kategóriáját, Max Black „a metafora fókusza (*focus*), illetve a keret (*frame*)” fogalmát javasolja (Richards 1977: 120; Black 1990: 432).

Harald Weinrich értelmezése szerint a metafora szerkezeti alapját „a jelentéstartományt létrehozó”, illetve az „e jelentéssel gazdagodó” kép alkotja (Weinrich 1976: 310).

A Max Black és Ivor A. Richards nevéhez köthető interakcióelmélet hatása nyomán általános érvénnyel elfogadott, hogy a metafora nem csupán egyetlen szó, illetve lexéma formájában létezik, hanem egyfajta textuális keretben nyilvánul meg. A szövegrész mint keret és a metafora között így sajátos szemantikai feszültség jelentkezik.

Paul Ricoeur – az arisztotelészi metaforaértelmezés kérdésfelvetéseire reflektálva – a metafora működését „a nyelv minden stratégiai szintjén, azaz a szavakén, a mondatokén, a diskurzusokén, a szövegekén és a stílusokén egyaránt megnyilvánuló” jelenségként szemléli, és az epiphorát olyan folyamatként tételezi, „amely nem csupán a névszó és az ige, hanem a nyelv minden jelentést hordozó egységének szemantikai magját érinti” (Ricoeur 2006: 27–28).

A példabeszédek szövegegyeségeiben sajátos vonásként jelenik meg az a kompozíciós elv, melynek során a szerző különböző területekhez tartozó, egymástól eltérő képek között oly módon létesít kapcsolatot, hogy az egyes elemekhez krisztológiai kijelentéseket rendel, így a képsorokban a különböző metaforák utalásai az új látásmódot eredményező „képklaszter” alkalmazásával mélyebb jelentéssíkok felé nyílnak meg (Zimmermann 2015: 118–119).

3. Példabeszéd-olvasatok – A szöveg rendeltetésének beteljesedése

A szinoptikus evangéliumokban a példabeszédek határozottan személyes jelleget mutatnak, páratlan világosság és egyszerűség, mesteri felépítés jellemzi őket. Jézus olyan valóság-hű, hétköznapi képeket használ, melyek elevenségükkel, erőteljes színezetükkel megragadták hallgatóinak figyelmét. A példabeszédek azonban mindig tartalmazznak olyan nyelvi réteget, amelyben a realizmus (mintegy varázsütésként) eltűnik, a hallgatók pedig hirtelen rádöbbennek, nem csupán egyfajta érvelés kedvéért alkalmazott példáról van szó, hanem valami egészen más mélységű üzenetről (Wilder 1964: 71–72).

Jézus példabeszédei feltáró jellegükön kívül közvetlenül a személyhez szóló odafordulás vagy felhívás szempontjából lényegesebbek, az erőteljes retorikai kelléktár előtérbe helyezi a szóban forgó téma sorsdöntő jellegét. Akkor is felismerhető ez, ha figyelmen kívül hagyjuk az olyan bevezető mondatokat, mint például „A mennyek országa hasonlít [...]”, „Halljatok egy másik példabeszédet!”, vagy az olyan befejezéseket, mint „Akinek van füle, hallja meg!”.

A példabeszédek valódi kérdéseket intéznek minden kor hallgatóihoz, bizonytalanságot, zavart keltenek, és az önmagunkkal való szembenézésre szólítanak. A példabeszédekben egy távolinak tűnő kor egyszerű embereinek élete olyan erővel kel életre, mely az ókori irodalom igen kevés darabjáról mondható el. A szövegek jellegzetes környezet- és térszemléletről árulkodnak. Galilea igen szegény vidéke, a pásztorok, földművelők, halászok világa tárul elénk. A jelenetek egyszobás házakat mutatnak be, a gazdagok otthonait csak a konyhaajtón keresztül látjuk, mint a szolgák vagy rabszolgák. A földművelés domboldalokon, apró parcellákon folyik, melyeket kerítések, túskebokrok választanak el egymástól. A példabeszédek világát juhok és szamarak, madarak, magvak, a mezők liliomai, szőlőskertek, egyszerű fogadók és házi lámpások környezeteként látjuk magunk előtt. A jelenetek realizmusa azt jelenti, hogy Jézus a hétköznapi világába helyezi Isten és ember találkozásának pontját. Ez a valósághoz hű atmoszférateremtés azonban a történetek szokatlan fordulataival új szintet kap. Amikor a szőlőskert tulajdonosa elsőként azoknak a bérét fizeti ki, akiket utoljára fogadott fel, a hallgatók egészen új, már-már megdöbbentő világban találják magukat.

„Amikor beesteledett, így szólt a szőlősgazda vincellérjéhez: Hívd össze a munkásokat, és add ki bérüket, kezdve az utolsókön az elsőig. Jöttek tehát, akik a tizenegyedik óra táján álltak munkába, és fejenként egy dénárt kaptak. Amikor az első jöttek, [...] ők is csak egy dénárt kaptak. [...] Ezek az utolsók csak egy órát dolgoztak – mondták –, s ugyanúgy bántál velük, mint velünk, akik viseltük a nap terhét és hevét.” (Mt 20,8–12)

Ugyanígy érthetetlennek tűnhet a vendégséget rendező házigazda gesztusa, amikor a meghívott vendégek távolmaradása után szegényeket, vakokat és bénákat szólít asztalához.

„Egy ember nagy vendégséget rendezett. Sokakat meghívott. [...] elküldte szolgálait, mondják meg a meghívottaknak: Gyertek, már minden készen van. De elkezdtek mentegetőzni. Az egyik ezt üzenté neki: Földet vettem, s el kell mennem megnézni. Kérlek ments ki. [...] Ismét más ezt mondta: Megnősültem, ezért nem mehetek. [...] Megharagudott a házigazda, és megparancsolta szolgájának: [...] hívd ide a szegényeket, bénákat, vakokat és sántákat. [...] Menj ki az országutakra és a sövények mentére, és beszélj rá mindenkit, jöjjön el, hadd teljen meg a házam.” (Lk 14,16–23)

A legtöbb elbeszélésben megfigyelhetjük a példabeszédek paradox elemét, a látszólagos abszurditást kifejező cselekménymozzanatot. A példabeszédek ellentmondásos jellege ugyanolyan szerepet játszik Jézus tanításában, mint az, hogy kegyelmet és megbocsátást hirdetett a bűnösöknek és vámosoknak. Eredeti formájukban a példabeszédek valószínűleg vallási-etikai tétel kimondásával, esetleg kérdéssel zárultak. Az egy-egy mondatba sűrített tanulság rögzítése az evangéliumok írásba foglalásának következménye. A keresztény igehirdetők és az evangélisták

nem csupán egy adott példabeszéd szövegösszefüggését, esetleg magyarázatát teremtették meg, olykor az eredeti történet szövegét is megváltoztatták. Különösen jól látható ez, ha a lakomáról szóló példabeszéd két szövegváltozatát összevetjük (Lk 14,15–24; Mt 22,1–14). Feltételezhetjük, hogy a két evangélista ugyanazt a parabolát vette alapul. A vendégséget rendező házigazda Máté szövegében király, aki fia számára menyegzői lakomát készít. A meghívott vendégek Lukács evangéliumában magyarázkodnak, kifogásokat keresnek, Máté szövegében bántalmazták, sőt meg is ölik a küldötteket. Lukácsnál a házigazda elküldi szolgáit az újabb vendégekért, Máté szerint – akinek a szövege a végítélet dimenziója felé mutat – az uralkodó az ünnepre méltatlan meghívottakat megöleti, városaikat felégeti. A példabeszédek az evangéliumok összeállításait is üdvtörténeti kérdések elé állították.

A szinoptikus szövegekben a példabeszédek különböző szerkesztési, csoportosítási elvek szerint követik egymást. Bár Jézus feltehetően párosával mondta el példabeszédeit (Mk 2,21–22; Lk 14,28–32), az evangélisták gyakran témakörök szerint csoportosítják a különböző alkalmakkor elhangzott történeteket. Márk evangéliumában három példabeszédet olvashatunk a magról (Mk 4,3–32). Máté hét – az Isten országáról szóló – példabeszédet állít egymás mellé (Mt 13,1–52), Lukács szövegében pedig három, lakomával kapcsolatos példázat található (Lk 14,7–24).

A példabeszédek szerkezeti, retorikai jellemzőiről röviden a következőket mondhatjuk. A hétköznapi élet cselekménymozzanatai változó hosszúságú elbeszélésekbe ágyazódnak, ám mindegyik parabola zárt, rövid kompozíció. A szinoptikus hagyományban fennmaradt szövegek, így a példabeszédek kanonizált formái is őrzik a szóbeli szöveghagyományozás elemeit. A népies elbeszélések jellegzetes eleme, a különböző magatartásformákat képviselő három szereplő színrelépése több példabeszédben megfigyelhető.

„Egy ember Jeruzsálemből Jerikóba ment. Rablók kezébe került. Ezek kifosztották, véresre verték és félholtan otthagyták. [...] egy pap tartott lefelé az úton. Észrevette, de elment mellette. Ugyanígy közeledett egy levita is. Látta, de továbbment. Végül egy szamariainak is arra vitt az útja. Amikor meglátta, megesejt rajta a szíve.” (Lk 10,30–33)

„Aki öt talentumot kapott, menten elkezdett vele kereskedni, s másik ötöt nyert rajta. Ugyanígy az is, aki kettőt kapott, másik kettőt szerzett. Aki egyet kapott, elment, ásott egy gödröt, és elrejtette urának pénzét. Hosszú idő elteltével megjött a szolgák ura, és számadást tartott.” (Mt 25,16–19)

A példabeszédek egyik jellegzetes csoportjában a rövid cselekményleírást didaktikusan lekerekített monológ szakítja meg. Jellegzetes retorikai elemről van szó, amely az egyik szereplő szubjektív reflexiójával szembesíti az olvasót. Így pillanthatunk bele a gonosz szőlőművelők tervébe: „Ez az örökös. Gyerünk, öljük meg, és mienk lesz öröksége.” (Mk 12,7) Halljuk a gazdag ember okatlan célkitűzéseit: „[...] lebontom csüremeimet, és nagyobbakat építek, oda gyűjtöm majd a termést és minden vagyonomat. Aztán majd elégedetten mondom magamnak: Ember, van annyid, hogy sok évig elég.” (Lk 12,18–19)

A tékozló fiúról szóló példabeszéd monológja pedig nem csupán a fiú nyomoráról tudósít, a szavak az ellentét alkalmazásával a jézusi örömhír erejét hangsúlyozzák: „Apám házában a sok napszamos bővelkedik a kenyérben, – mondta – én meg éhen halok itt. Útra kelek, hazamegyek apámhoz és megvallom: Apám, vétkeztem az ég ellen és teellened. Arra, hogy fiadnak nevezess, már nem vagyok méltó, csak béreseid közé fogadj be.” (Lk 15,17–19)

A példabeszédek egyes jeleneteiben egy szereplő hangsúlyos jelenléte határozza meg a cselekményt, a jelenetek, színek változása új csomópont kialakulását, egy másik karakter dominanciáját eredményezi. A párbeszédok mögött azonban mindig érezhető az igazi főszereplő jelenléte. Ez a jellegzetesség szintén szépen reprezentálható a tékozló fiúról szóló szövegrész alapján. A példabeszéd első egysége (Lk 15,11–19) a fiatalabb fiú tettei köré szerveződik.

„A fiatalabbik egyszer így szólt apjához: 'Apám, add ki nekem az örökség rám eső részét!' [...] összeszedte mindenét, és elment egy távoli országba. Ott léha életet élve eltékozolta vagyonát.” (Lk 15,12–13)

A fiú hazatérése után az apa kezdeményező szerepe kerül előtérbe. (Lk 15,20–24)

„Apja már messziről meglátta és megesett rajta a szíve. Eléje sietett, a nyakába borult és megcsókolta. [...] Az apa odaszólt a szolgálknak: Hozzátok hamar a legdrágább ruhát és adjátok rá. Az ujjára húzzatok gyűrűt és a lábára sarut.” (Lk 15,20–22)

A harmadik rész az idősebb fiú magatartásán keresztül készíti a befogadót. (Lk 15,25–30)

„Az idősebbik fiú kint volt a mezőn. Amikor hazatérőben közeledett a házhoz, meghallotta a zeneszót és a táncot. [...] megharagudott és nem akart bemenni.” (Lk 15,25–28)

A fiatalabb fiú útja három különböző irányba vezet. Atyja házából először a távolba, aztán vissza önmagához, végül vissza az apához. Az első, a távolba vezető út az önállóság, a reménybeli lehetőségek útja volt. Amint vagyona elfogyott, a távoli ország idegen területté vált, s ezzel a fiú is idegenné vált önmaga számára. Az önmagához vezető út a személyiségével való szembenézéshez (önmaga semmisségének felismeréséhez) vezet. Az idősebb fiú lélektani szempontból érthető magatartása a saját korlátain átlépni nem tudó ember reakcióját jeleníti meg. Az apa alakjában megjelenő szeretet azonban minden ellentmondást, az emberi kapcsolatok szövetségében jelentkező minden konfliktust megszüntet. A fiatalabb fiú visszatál az élethez, és az idősebb testvér számára is feltárul az ünnep. A példabeszéd az eseményre tett szeretetről, Isten uralmának dinamikus jelenlétéről tudósít.

A parabolák igazi párbeszédet folytatnak a mindenkori befogadóval, az olvasó válasza teheti teljessé a példabeszédek jelentését. A történet nem csupán a képzeletet szólítja meg, azzal, hogy Jézus példabeszédekbe burkolta tanításának lényeges üzeneteit, az embert (a mai olvasót is) szabad válaszadásra készíti.

„A gondolkodás, amely meg akarja érteni Istent, mindig is vissza fog térni az elbeszéléshez. Az Istenről való gondolkodás csakis úgy gondolható el, mint valamely történetnek az elmesélése, melyben a fogalmak gondos ellenőrzésnek vannak alávetve. Ha a gondolkodás el akarja gondolni Istent, úgy el kell kezdenie történeteket mesélni” (Ricoeur 2010: 21).

Összegzés

A teológiai beszédmód lehetőségeivel kapcsolatos meghatározó kérdésre mutat rá a Dietrich Ritschl által javasolt hermeneutikai orientáció. E kiindulópont szerint a bibliai narratívákba statikusan beágyazott axiómák értelmezése a teológiai tétel felismeréséhez vezethet el, így az elbeszélésbe szőtt implicit axiómák a cselekvő Isten kinyilatkoztatását jelenítik meg (Ritschl 2005: 78–91).

A parabolák által bemutatott világ ikonikus vagy figurális teológiai artikulációt reprezentál, mely fogalmait és gondolatrendszerét a képszerűséget felhasználva, a szemléltetés eszközével ábrázolja. A befogadó szemtanúként tekinthet az isteni és a világi történetek színpadára, melyen a megjelenített karakterek cselekedetei a krisztusi jelenlét fényében jelenítenek meg (teológiai tartalmak megfogalmazását lehetővé tevő) reakciókat.

A szinoptikus (és bizonyos értelemben a jánosi) hagyomány parabolái, a dialógusok köré épülő jelenetek a bibliai szerző implicit teológiai artikulációjaként szemlélhetők, mely krisztológiai fogalmait nem diszkurzív eljárás során fejti ki, hanem a cselekményszerűség dinamikáját, illetve (amint arra többször hivatkoztunk) a képiség eszközeit felhasználva nyújt teológiai tanítást (Thomka 2010: 20–21).

Az evangéliumi narráció mintegy feltételezi a szereplők által megjelenített, a szituációban kibomló teológiai tartalmak továbbépítését. A narratív szövegrészek befogadását, értelmezését az implicit szerzői utalások mellett az olvasó aktualizálja azáltal, hogy a megjelenített történeteket elmeséli, újra s újra megjeleníthető képi valóságokként szemléli.

Irodalom

- Anderegg, J. 1998. Fikcionalitás és esztétikum. In: Thomka B. (szerk.): *Narratívák 2. Történet és fikció*. Budapest: Kijárat, 40–58.
- Arisztotelész. 1994. *Poétika*. Budapest: Kossuth.
- Arisztotelész. 1999. *Rétorika*. Budapest: Telosz.
- Balthasar, H. U. 2004. *A dicsőség felfénylése. Teológiai esztétika I.* Budapest: Sík Sándor Kiadó.
- Black, M. 1990. A metafora. *Helikon*. 36(4): 432–447.
- Burke, K. 1997. A négy alapvető trópus. *Helikon*. 43(1–2): 1–57.
- Jülicher, A. 1910. *Die Gleichnisreden Jesu I-II*. Tübingen: Mohr Siebeck.
- Richards, I. A. 1977. A metafora. *Helikon*. 23(1): 120–128.
- Ricoeur, P. 2006. *Az élő metafora*. Budapest: Osiris.
- Ricoeur, P. 2010. Az egyik szövetségről a másikra. In: Thomka B.–Horváth I. (szerk.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 48–60.
- Ritschl, D. 2005. Nachgedanken zum Story-Konzept. Die Koagulation wiedererzählter 'Stories' auf dem Weg zu differierenden theologischen Lehren. *ThZ*. 61: 78–91.
- Sternberg, M. 1985. *The Poetics of Biblical Narrative. Ideological Literature and the Drama of Reading*. Bloomington: Indiana University Press.
- Thomka B. 2010. Elbeszélő hitvallás, bibliaértelmező narratológia. In: Thomka B.–Horváth I. (szerk.): *Narratívák 9. Narratív teológia*. Budapest: Kijárat, 15–27.
- Weinrich, H. 1976. *Sprache in Texten*. Stuttgart: Klett – Cotta.
- Wilder, A. 1964. *Early Christian Rhetoric. The Language of the Gospel*. London: SCM Press.
- Zimmermann, R. 2015. *Puzzling the Parables of Jesus. Methods and Interpretation*. Minneapolis: Fortress.